

Nr 56

Av herr Svensson i Krokstorp, om viss utredning av Emåns nederbördsområde.

I motion nr 306/1954 i andra kammaren hemställde undertecknad tillsammans med herr Eliasson om förslag till vissa ändringar i vattenlagen. Denna motion bifölls i väsentliga delar av riksdagen. Emellertid har sedan dess en mångfald frågor som berör vattenhushållningen såväl i stort som i detalj fått en starkt ökad aktualitet. Visserligen torde man kunna räkna med att vattnets betydelse som energikälla passerat kulmen, men i stället har vattenbehovet såväl för civil förbrukning som än mera för industriella ändamål ökat i omfattning med en hastighet som ännu för några år sedan knappast kunde förutses. Man kan därför räkna med att hela vattenlagstiftningen inom den närmaste tiden måste bli föremål för en fullständig omarbetning för ernående av en bättre samordning än hittills vid planering och prövning av vattenhushållningsärenden. Grundläggande härför bör emellertid vara en ingående kännedom om såväl vattenföringen inom de olika nederbördsområdena som de skilda ändamål, varför vattnet tages i anspråk. Då det likväl torde få anses uteslutet att på en gång besluta om en inventering av landets samtliga nederbördsområden, synes det mig lämpligt att det först verkställs en provinventering av ett nederbördsområde, som i sig innesluter största möjliga antal problem, som bör prövas och vägas emot varandra vid en eventuell revidering av vattenlagen.

Ett vattendrag, som under de senaste åren av olika anledningar tilldragit sig en betydande uppmärksamhet, är Emån. Det kan därutöver framhållas att Emån och dess vattenföring sedan århundraden varit ett problem, som förorsakat den omkringboende befolkningen svåra bekymmer. Redan på 1500-talet sökte bönderna i Målilla och Mörlunda hjälp hos konungen — Gustav Vasa — mot Emåns översvämningar. På 1770-talet förordnades om avvägning av Emån från Målilla till havet för en planerad reglering av vattenföringen för att minska risken för översvämningar. Den utfördes år 1778 av Jonas Collin, och handlingarna finns förvarade i lantmäteristyrelsens arkiv. På 1780-talet uppmättes och kartlades kungsådran i Emåns nedre del samt fastställdes av häradsrätten. Omkring år 1890 lät hushållningssällskapet i Kalmar påbörja en detaljerad mätning av Emåns vattenföring inom sällskapets verksamhetsområde. Jag hänvisar till dess periodiska skrift, 22:a häftet, 1891.

Redan på 1500-talet erlades skatt för laxfisket i Emån. I fråga om detta fiske finns dessutom ett betydande antal förordningar, dels av allmän

natur, dels gällande enbart Emån. Laxfisket i ån har tidvis varit krono, tidvis upplåtet på arrende till strandägarna. Sedan år 1851 är det skattelagt till de enskilda hemman, vilkas ägare tidigare erlade särskild ränta härför (se 1825 års jordebok). År 1948 upprättades en omfattande plan för invallning av Emån inom Fliseryds och Högsby socknar, vilken f. n. torde vara föremål för vidare bearbetning. Sedan lång tid tillbaka utnyttjas Emån och dess tillflöden för industriella ändamål, framför allt sådana som avser förädling av skogsprodukter. Dessutom planeras f. n. omfattande anläggningar för ytterligare utbyggnader av samma slag.

Enligt statens meteorologisk-hydrografiska instituts förteckning över Sveriges vattenfall nr 74 omfattar Emåns nederbördsområde 4 472 km². 7 % av nederbördsområdet utgöres av sjöar. Årsnederbörden varierar mellan 800 mm på småländska höglandet och 470 mm vid mynningen. Avrinningen representerar ungefär 40 % av nederbörden. Den högsta kända vattenföreningen ligger omkring 240 m³/sek., den lägsta omkring 2 m³/sek. Någon regularitet i hög- respektive lågvattenföringen föreligger icke, utan variationer i densamma kan inträda vid praktiskt taget vilken tidpunkt som helst på året. Högvattenföringen representerar otvivelaktigt ett stort slöseri med de knappa sötvattentillgångarna samtidigt som lågvattenföringen utesluter ett rationellt utnyttjande av vattendraget. — Emån är slamförande.

Emån och dess tillflöden framflyter huvudsakligen genom stenig skogsbygd men passerar tvenne större jordbruksområden — Målilla-Mörlunda och Högsby-Fliserydsslätterna med utomordentligt bördiga marker. Dessa områden utsättes vid varje högvattenperiod för svårartade översvämningar, vilka man såsom ovan framhållit planerat att förhindra genom omfattande invallningar. Någon förbättring i fråga om vattenhushållningen uppstår icke genom invallningar. Snarare måste man räkna med en försämring i detta avseende i samband med invallningar.

Fisket och då särskilt lax- och ålfisket har, såsom redan omnämnts, av ålder tilldragit sig stort intresse. Under de senaste åren verkställda undersökningar tyder på att Emån har förutsättningar att bli ett av världens förnämsta laxvattendrag. Ålen har på sina vandringar även sökt sig upp i Emån i stor omfattning.

Ett trettiotal vattenfall respektive utbyggbara fallsträckor finns redovisade i de offentliga utredningarna, men därutöver torde det finnas ett antal mindre fall eller fallsträckor i tillflödena, som icke upptagits i förteckningen. Mer eller mindre fullständig utbyggnad av fallhöjden torde föreligga likaledes på ett trettiotal platser.

Enligt vattenboken är 42 kraft- och dammanläggningar domstolsprövade.

Bortledande av vatten för industriellt ändamål förekommer på fem ställen, som är domstolsprövade, men därutöver föreligger liknande bortledande av vatten även på andra platser.

Kloakvatten och industriellt avloppsvatten avledes till Emån på ca 35 olika platser enligt år 1953 verkställda undersökningar. I ett fåtal fall förekommer låggradig rening, men i de flesta fall saknas reningsanläggningar. Helt förorenade sjöar och mindre tillflöden förekommer på ett stort antal platser. Sjösänkningar och helt igenväxta dämningssområden förekommer på flera ställen.

I Emån finns allmän flottled.

Emån flyter igenom ett av landets högst producerande skogsområden. För i runt tal två miljoner hektar skogsmark utgör Emån det centrala vattendraget.

Den starkt varierande vattenföringen utgör ett svårbemästrat hinder för en rationell skötsel av de ovan omnämnda jordbruksområdena, för en ut hållig fiskevård samt för ett utnyttjande av sötvattentillgångarna för industriella ändamål, i första hand skogsbruket. Trots den förhållandevis ringa procentsatsen av sjöar är därför en ingående utredning av regleringsmöjligheterna väl motiverad. Verkningarna av det stora antalet avledningspunkter för kloakvatten och industriellt avloppsvatten kräver också en ingående granskning. Stor vikt bör därför läggas på limnologiska undersökningar. De oavbrutet ökande skogstillgångarna inom nederbördsområdet medför för sin del betydande krav på riklig och jämn vattentillgång, vilket även bör beaktas.

Sammanfattningsvis bör framhållas att Emåns nederbördsområde såsom helhet betraktat utgör en provkarta på en mångfald vattenproblem, vilka oupplösligt ingriper i varandra, men endast genom en ingående undersökning av vattenföringen och de ändamål, vartill vattnet f. n. utnyttjas, kan klarläggas huru en enhetlig hushållsplan bör upprättas och vilka lagstiftningsåtgärder som blir erforderliga i anslutning härtill.

Under återopande av vad ovan anförts får jag därför hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om att en utredningsman förordnas att med biträde av sakkunniga utföra en ingående utredning om Emåns nederbördsområde ävensom de olika ändamål vartill vattnet utnyttjas.

Stockholm den 22 januari 1957

Sven Svensson
i Krokstorp